

SXEDIO.327

21.9.1956: ΑΛΛΟΙ ΤΡΕΙΣ ΝΕΟΙ ΟΔΗΓΟΥΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΑΓΧΟΝΗ: ΜΙΧΑΗΛ ΚΟΥΤΣΟΦΤΑΣ, ΑΔΝΡΕΑΣ ΠΑΝΑΓΙΔΗΣ ΚΑΙ ΣΤΕΛΙΟΣ ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ

Στην προσπάθειά του να ανακόψει τη δράση της ΕΟΚΑ ο Κυβερνήτης Σερ Τζων Χάρτιγκ άναψε το πράσινο φως για την τον απαγχονισμό άλλων τριών νέων στις **21** Σεπτεμβρίου, **1956**. Ήσαν οι Μιχαήλ Κουτσόφτας και Ανδρέας Παναγίδης από το Παλιομέτοχο και Στέλιος Μαυρομμάτης από το Λάρνακα της Λαπήθου.

Ο Χάρτιγκ κινήθηκε στην περίπτωση των τριών νέων με μεγαλύτερη σκληρότητα και ταχύτητα σε σημείο που δεν έδωσε την ευκαιρία στους δικηγόρους τους να υποβάλουν ούτε την τυπική, έστω, αίτηση χάριτος προς αυτόν.

Οι συγχωριανοί Κουτσόφτας και Παναγίδης είχαν καταδικασθεί σε θάνατο γιατί είχαν πυροβολήσει εναντίον Αγγλου στρατιώτη στο αεροδρόμιο Λευκωσίας και ο Μαυρομμάτης γιατί είχε πυροβολήσει εναντίον άλλων Αγγλων στον Άγιο Δομέτιο.

Το τραγικό στην περίπτωση των Κουτσόφτα και Παναγίδη είναι ότι αυτοί οδηγούνταν στην αγχόνη για μια ενέργειά τους που αποσκοπούσε σε εκδίκηση των εκτελέσεων των Μιχαήλ Καραολή και Ανδρέα Δημητρίου, των δύο άλλων ανδρών της ΕΟΚΑ, που είχαν ανεβεί στο ικρίωμα λίγες μέρες νωρίτερα.

Οι δυο νέοι είχαν δράσει εναντίον φυλακίου των Αγγλων στην περιοχή του Αεροδρομίου Λευκωσίας στις **16** Μαΐου, **1956**, έξη μόλις ημέρες μετά τον απαγχονισμό των δύο ηρώων μαζί με τον επίσης συγχωριανό τους Παρασκευά Χοιροπούλη.

Σαν οι τρεις έφθασαν κοντά στο φυλάκιο με χίλιες δυο προφυλάξεις ο Παναγίδης κάλεσε τους βρετανούς στα αγγλικά να υψώσουν τα χέρια. Ο Φρουρός αρνήθηκε και πρόβαλε το περίστροφό του οπότε ο Μιχαήλ Κουτσόφτας τον πυροβόλησε στο κεφάλι.

Ο Παναγίδης είχε συλληφθεί αμέσως και οι άλλοι δυο αργότερα, σαν κινητοποιήθηκαν οι Αγγλοι. Το σχέδιο τους ήταν πραγματικά παράτολμο γιατί σε περίπτωση κινητοποίησης των Αγγλων, όπως και έγινε τελικά, η διαφυγή τους ήταν πολύ δύσκολη.

Η κατηγορία εναντίον του Στέλιου Μαυρομμάτη ήταν συνηθισμένη: Πυροβολισμός εναντίον δυο Αγγλων στον Άγιο Δομέτιο, που σύμφωνα με τους κανονισμούς εκτάκτου ανάγκης, ήταν αδίκημα που τιμωρείτο, όπως και στην περίπτωση των άλλων δύο, με θάνατο.

Ο Παναγίδης ήταν ο πρώτος έγγαμος Κύπριος που οδηγείτο στην αγχόνη. Ήταν πατέρας τριών παιδιών.

Οι τρεις θανατοποινίτες υπέβαλαν αίτηση στο Ανακτοσυμβούλιο στην Αγγλία στις **11** Σεπτεμβρίου **1956** και λες και όλοι βιάζονταν να οδηγηθούν οι τρεις στην αγχόνη η απάντηση ήλθε στις **17** του ίδιου μήνα και ήταν αρνητική. Δεν επιτρεπόταν η συζήτηση των αιτήσεων.

Σε δυο μέρες ο Κυβερνήτης Σερ Τζων Χάρτιγκ, για να προλάβει, είχε διατάξει όπως ο Νόμος ακολουθήσει την πορεία του πριν καλά, καλά φθάσουν κοντά του οι εφέσεις χάριτος των τριών νέων.

Οι δικηγόροι των τριών θανατοποινιτών έκαμαν πραγματικό καυγά στις φυλακές για να μπορέσουν να δουν τους τρεις θανατοποινίτες για να τους πληροφορήσουν για την απόφαση του Χάρτιγκ, αλλά και το ότι είχαν ήδη ζητήσει ακρόαση από αυτόν.

Παράλληλα διαμαρτυρήθηκαν γιατί δεν τους είχε δοθεί η ευκαιρία να του εξηγήσουν τους λόγους για τους οποίους έπρεπε να μη προχωρούσε η εκτέλεση τους.

Οι τρεις νέοι δεν δείλιασαν μπροστά στο θάνατο. Ήδη από την προηγούμενη, σαν τους είχαν επισκεφθεί οι δικηγόροι τους, για να τους ανακοινώσουν την απόφαση του Ανακτοσυμβουλίου ότι δεν δεχόταν να συζητηθούν οι εφέσεις τους, είχαν αναφέρει:

"Μάθαμε τα νέα από το Λονδίνο, αλλά δεν μας ενδιαφέρουν".

Ο Χάρτιγκ δεν καθυστέρησε να απαντήσει στους δικηγόρους που ήθελαν να τον δουν. Τους δέχθηκε στις 9.15 το βράδυ αλλά μάταια αγωνίζονταν να τον μεταπείσουν. Άκουσε τα επιχειρήματά τους και σαν τέλειωσαν έκλεισε τη συνάντηση με τη φράση:

" Λυπούμαι, αλλά δεν βρίσκω λόγο που να επιβάλλει αναθεώρηση της απόφασής μου ".

Λίγο νωρίτερα τους τρεις μελλοθάνατους είχαν επισκεφθεί για τελευταία φορά οι συγγενείς τους. Οι συναντήσεις ήταν δραματικές και με τους τρεις που διατηρούσαν όμως την ψυχραιμία τους.

Αποχαιρετώντας τη μητέρα του ο Κουτσόφτας της είπε:

"Μητέρα έχει θάρρος. Μη λυπάσαι, ούτε να κλαις. Θέλω να είσαι περήφανη για μένα. Πολλές μητέρες ζηλεύουν τη θέση σου. Ο γιος σου δεν είναι εγκληματίας. Πεθαίνει για την πατρίδα του. Φάνου και συ γενναία σαν Ελληνίδα".

Αργότερα τον πλησίασε ο αδελφός του Πέτρος που του σιγοψιθύρισε:

"Αδελφέ μου, έχει θάρρος. Μη λυποψυχίσεις. Ν' ανέβεις με ψυχραιμία την αγχόνη".

Στη συνέχεια πλησίασαν το Στέλιο Μαυροματή οι γονείς του:

" Μη λυπάσαι πατέρα, του είπε. Πεθαίνω χαρούμενος και ευτυχισμένος γιατί έκαμα το καθήκον μου. Το μόνο μου παράπονο είναι ότι δεν μου έφεραν να δω το μικρότερο μου αδελφό, τον Κώστα, από την Πύλα, όπως μου υποσχέθηκαν".

Τρίτος στη σειρά ο Ανδρέας Παναγίδης. Μεταξύ των συγγενών του ήταν η σύζυγός του με τα τρία της παιδιά. Μια αγγλίδα προσπάθησε να εμποδίσει τα τρία παιδιά του Παναγίδη να τον πλησιάσουν και να δουν για τελευταία φορά τον πατέρα τους. Ωστόσο όταν τελικά πήγαν κοντά του, δεν τους επέτρεψαν να τον φιλήσουν.

Ο Παναγίδης προσπάθησε να δώσει θάρρος στη σύζυγο του. Αυτή τον διέκοψε:

"Δε λυπούμαι Ανδρέα, εγώ είμαι περήφανη για

σένα. Ο Θεός είναι μεγάλος. Θα μας βοηθήσει για τα παιδιά μας. Αύριο όταν μεγαλώσουν θα τους μιλήσω για σένα. Θα τους πω ότι πρέπει να είναι περήφανα για τον πατέρα τους."

Τους τρεις νέους εξομολόγησε και κοινώνησε ο Παπαντώνης Ερωτοκρίτου, ιερέας των Κεντρικών Φυλακών, ο οποίος είπε για την κατάσταση που τους βρήκε:

" Διατηρούσαν και οι τρεις την ψυχραιμία και το θάρρος τους. Μου είπαν ότι συγχωρούν όσους τους έβλαψαν καθώς και αυτούς ακόμη που θα τους απαγχονίσουν. Στη συνέχεια μου μίλησαν για τον αγώνα του Κυπριακού λαού για αυτοδιάθεση. Είχα πάρει μαζί μου τρεις σταυρούς για να τους ανταλλάξω με τους δικούς τους, τους οποίους είχαν στο λαιμό τους. Πραγματικά μου τους έδωσαν και τους έδωσα αυτούς που είχα φέρει μαζί μου. Τέλος τους ασπάστηκα. Με αποχαιρέτησαν καθώς και όλους τους παρευρισκομένους, περιλαμβανομένων και των Αγγλων".

Στις **11** το βράδυ οι τρεις μελλοθάνατοι δέχθηκαν τους δικηγόρους τους για να τους ανακοινώσουν την απόφαση του Χάρτιγκ που είχε απορρίψει την έφεση τους. Τους απάντησαν ότι συγχωρούσαν ακόμα και το Χάρτιγκ.

Η εκτέλεση των τριών έγινε γύρω στη μια το πρωί της **21ης** Σεπτεμβρίου. Ο Παπαντώνης Ερωτοκρίτου, που περίμενε σε κάποιο χώρο κοντά στα κελιά των τριών μελλοθανάτων, για να τελέσει την κηδεία τους, αφηγήθηκε:

"Στις **00.45** της **21ης** Σεπτεμβρίου, ξαφνικά διέκρινα καθαρά τη φωνή του Παναγίδη." Ε παιδιά, έρχονται". Και οι τρεις άρχισαν να ψάλλουν τον Εθνικό Ύμνο. Ενώ βηματίζουν αργά, αργά προς την αγχόνη, οι άλλοι κατάδικοι τους φώναζαν " θάρρος, για σας παιδιά". Οι φωνές τους αυτή τη φορά ακούονταν μάλλον βραχνές. Ίσως γιατί ήσαν κρυμμένες οι κεφαλές τους με καλύπτρες. Ακούστηκε μια τελευταία κραυγή " ζήτω η ελευθερία " κι αμέσως κατόπιν ο

γδούπος της αγχόνης".

Σαν η καταπακτική έκλεισε οι φυλακές σίγησαν για μερικά δευτερόλεπτα κι ευθύς αμέσως απ' όλα τα διαμερίσματα των Κεντρικών Φυλακών όλοι μαζί οι κατάδικοι έψαλαν το "αιωνία η μνήμη".

Οι τρεις νέοι κηδεύθηκαν, όπως κι άλλοι εκτελεσθέντες, στα Φυλακισμένα Μνήματα.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΗΡΩΩΝ

ΣΤΕΛΙΟΣ ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ: Ο Στέλιος Μαυρομμάτης γεννήθηκε στις **15** Νοεμβρίου, **1932** στο Λάρνακα της Λαπήθου. Ήταν το τέταρτο παιδί της οικογένειας του Χριστόφορου και της Ελένης Μαυρομμάτη.

Σαν τέλειωσε το Δημοτικό του χωριού του φοίτησε για ένα χρόνο στο Γυμνάσιο Λαπήθου και αργότερα στη σχολή Σαμουήλ στη Λευκωσία από την οποία απεφοίτησε και προσελήφθη στα στρατιωτικά έργα στην Αγύρτα όπου εργάστηκε για ένα μικρό διάστημα.

Στις **15** Αυγούστου **1952** πήγε στην Αίγυπτο όπου υπηρέτησε για διόμισι χρόνια στο στρατό και σαν γύρισε στην Κύπρο προσλήφθηκε στην αεροπορία.

Εντάχθηκε στην ΕΟΚΑ και στις **15** Μαρτίου, **1956** ως μέλος του εκτελεστικού της οργάνωσης πυροβόλησε εναντίον δυο αξιωματικών της αεροπορίας στην οδό Αγίου Παύλου στον Άγιο Δομέτιο. Οι σφαίρες αστόχησαν και ο Μαυρομμάτης προσπάθησε να απομακρυνθεί με το ποδήλατό του και συνελήφθη.

Στο δικαστήριο αρνήθηκε ενοχή αλλά ο δικαστής Σω τον καταδίκασε στις **12** Ιουλίου σε θάνατο λέγοντας του:

"Το ότι δεν ετραυματίσες κανένα δεν οφείλεται στην καλή σου διάθεση, αλλά στον κακό, από μέρους σου, χειρισμό του περιστρόφου. Θα σε οδηγήσουν από το δικαστήριο στις φυλακές και από εκεί στον τόπο της εκτέλεσης του, όπου θα κρεμασθείς από το λαιμό μέχρι να πεθάνεις. Και είθε ο θεός να φανεί ίλεως στην ψυχή σου".

Εφεση που υπέβαλε απορρίφθηκε κι έτσι περνώντας τις τελευταίες μέρες στο κελλί του μελλοθανάτου μαζί με τους άλλους θανατοποινίτες Ανδρέα Παναγίδη και Μιχάηλ Κουτσόφτα, έγραφε στις **10 Σεπτεμβρίου, 1956**, στον αδελφό του:

"Πήρα το γράμμα σου και δεν μπορείς φαντασθείς τη χάρρα μου που είδα πως είσθε όλοι καλά.

Εμαθα πως μου έγραψες τέσσερα γράμματα μέχρι τώρα, όμως πήρα μόνο δυο.

Η ζωή μας αγαπητέ αδελφέ εδώ στα σκοτεινά κελιά του θανάτου περνά η ίδια πάντα, μονότονη. Ανάγνωση θρησκευτικών κειμένων, τραγούδια και ύπνο.

Μάθε αγαπητέ μου αδελφέ πως με πληροφόρησαν οι δικηγόροι μου πως δεν μπορεί να γίνει αίτηση στο Ανακτοσυμβύλιο. Μη νομίσεις όμως πως λυπάμαι για αυτό. Ο Χριστός μου δίνει δύναμη και θάρρος και έτσι μπορώ να τα αντιμετωπίσω όλα με πίστη και ελπίδα. Το μόνο που θέλω από σένα και γενικά από όλους είναι: Νάχετε τις ελπίδες σας στο θεό και να σταθήτε ψύχραιμοι μέχρι τέλους.

Αυτά έχω να σου γράψω αγαπητέ μου αδελφέ και περιμένω με αγωνία γράμμα σου.

Δώσε τους εγκάρδιους μου χαιρετισμούς στον καλαερφό μας Ανδρέα και πες του πως επήρα το γράμμα του και θα του γράψω κι εγώ. Στον Χάράλαμπο, τον Κώστα, Λάζαρο και γενικά σε όλα τα παιδιά.

Με αγάπη
ο αδελφός σου
Στέλιος.

Εξ άλλου στις **18** του ίδιου μήνα έγραφε στους γονείς του:

Σεβαστοί μου γονείς και πολυαγαπημένες μου αδελφές και αδέρφια,

Σας απευθύνω το τελευταίο μου γράμμα με την ελπίδα πως θα κατορθώσω να ρίξω λίγο βάλσαμο στην πονεμένη σας ψυχή.

Τώρα που σας γράφω ευρίσκομαι μέσα στο σκοτεινό κελλί της φυλακής μου, περιμένοντας με

θάρρος και υπομονή το δήμιο ναρθεί να με οδηγήσει στον τόπο της εκτέλεσης. Αισθάνομαι τον εαυτό μου ισχυρό και γαλήνιο, γιατί έχω το Χριστό μέσα μου και είμαι βέβαιος πως θα με βοηθήσει μέχρι τέλους.

Η τελευταία μου επιθυμία είναι: Να σταθείτε ψύχραιμοι μέχρι τέλους και να προσεύχεσθε για μένα. Δεν θέλω ούτε μοιρολόγια ούτε θρήνους, παρά μόνο να ευχαριστείτε και να διξάζετε το Θεό που με αγάπησε και θέλησε να με πάρει κοντά του.

Θέλω να ξέρετε πως ο γιος σας και ο αδελφός σας, πέθανε με το χαμόγελο στα χείλη, γιατί κράτησε μέχρι τέλους τον ιερό όρκο που έδωσε να θυσιαστεί χάριν της ελευθερίας της Κύπρου. Να είστε δε βέβαιοι πως γρήγορα θα ανατείλει το άστρο της ελευθερίας και της δικαιοσύνης στο νησί μας, τον ψυχρό δε και σκοτεινό χειμώνα των θλίψεων και δοκιμασιών θα επακολουθήσει η γλυκειά άνοιξη της γαλήνης και ευτυχίας.

Θέλω να είστε υπερήφανοι γιατί ο γιος και αδελφός σας θυσιάστηκε για την κοινή ελευθερία. Θυσιάστηκε γιατί θέλησε να χαρεί κι αυτός μαζί με όλους τους Έλληνες της Κύπρου το μεγαλύτερο δώρο που χάρησε ο Θεός στην ανθρωπότητα...

Με αυτά, σεβαστοί μου γονείς και πολυαγαπημένες μου αδελφές και αδελφέ μου κλείω το γράμμα μου και σας στέλλω τον τελευταίο θερμό μου ασπασμό.

Σας γλυκοφιλώ
ο γιος και αδελφός σας
Στέλιος Μαυρομμάτης.

Εξ άλλου λίγες μόνο ώρες πριν από την εκτέλεση του ο Στέλιος Μαυρομμάτης έστειλε την πιο κάτω επιστολή στον αδελφό του Κώστα στα κρατητήρια Πύλας, στις 20 Σεπτεμβρίου:

" Αγαπημένε μου αδελφέ,

Τώρα που σου γράφω είναι Πέμπτη πρωί. Οπως και συ το ξέρεις μόνο λίγες ώρες με χωρίζουν από το αναπόφευκτο μοιραίο. Δεν θέλω όμως και δεν πρέπει να

λυπάσαι γι' αυτό όπως δεν λυπάμαι κι εγώ. Απεναντίας πρέπει να ευχαριστούμε και τον Πανάγαθο Θεό που θέλησε να με απαλλάξει από τις θλίψεις και τα βάσανα αυτής της πρόσκαιρης ζωής.

Θέλω να ξέρεις πως ο αδελφός σου πεθαίνει με το χαμόγελο στα χείλη γιατί ο Θεός τον αξίωσε να φθάσει μέχρι τέλους χωρίς ποτέ να καμφθεί ή να λιγοψυχήσει. Γι' αυτό πρέπει νάσαι και συ περήφανος για μένα.

Νοιώθω τον εαυτό μου ισχυρό και γαλήνιο και είμαι έτοιμος να τα αντιμετωπίσω όλα με θάρρος και υπομονή γιατί έχω το Χριστό μέσα μου και με βοηθά. Μήπως δεν μας είπε ο Ιησούς " Μη φοβηθείτε από τον αποκτεινόντων το σώμα την δε ψυχήν μη δυναμένων αποκτείνειν"; Από τί λοιπόν να φοβηθώμεν εφ' όσον η ψυχή μας θα ζει αιωνίως;

Η τελευταία μου επιθυμία αγαπημένε μου αδελφέ είναι να αγαπάς και να βοηθάς τους γονείς μας μέχρι τέλους. Επίσης θέλω να σταθείς προστάτης στις δυο αδελφές μας και να τις αγαπάς όπως μας αγαπούν και κείνες.

Μου υποσχέθησαν πως θα σε έφερναν να με δεις σήμερα, αλλά αυτήν την στιγμή με πληροφόρησαν πως δεν τους επέτρεψεν ο Κυβερνήτης. Μη λυπάσαι όμως, γιατί κάποια μέρα θα συναντηθούμε πάλι στην αιώνια ζωή και δεν θα μπορεί κανείς να μας χωρίσει.

Με αυτά τελειώνω αγαπημένε μου αδελφέ και σου στέλλω τον τελευταίο θερμό μου χαιρετισμό.

Με άπειρη αγάπη

ο αδελφός σου

Στέλιος Μαυρομάτης

ΑΝΤΡΕΑΣ ΠΑΝΑΓΙΔΗΣ:

Ο Αντρέας Παναγίδης ήταν το μικρότερο παιδί του Γρηγόρη και της Δέσποινας Παναγίδη. Γεννήθηκε στο Παλιομέτοχο στις **30** Ιανουαρίου **1934**. Είχε ακόμα ένα αδελφό και δυο αδελφές.

Στο δημοτικό του άρεσε πάντα να είναι ο αρχηγός και αντιπροσώπευε τους συμμαθητές του στην

πάλη και τους αγώνες δρόμου.

Ηθελε να φοιτήσει στο Γυμνάσιο αλλά ο πατέρας του δεν διέθετε τα μέσα και στα **13** του χρόνια ρίφθηκε στη βιοπάλη και προτίμησε την τέχνη του μαραγκού.

Στις **4** Νοεμβρίου, **1951** νυμφεύθηκε τη συγχωριανή του Γιαννούλα Αριστείδη από την οποία απέκτησε τρία παιδάκια, τον Αρέστη, τη Δεσπούλα και την Αυγούλα.

Το **1955** προσελήφθη στη ΝΑΑΦΙ και παράλληλα εντάχθηκε στις τάξεις της ΕΟΚΑ.

Όταν στις **10** Μαΐου, **1956** εκτελέστηκαν οι Μιχαλάκης Καραολής και Αντρέας Δημητρίου τελέστηκε στο Παλιομέτοχο μνημόσυνο των δυο απαγχονισθέντων. Σημαιοφόροι ήσαν οι Αντρέας Παναγίδης και Μιχαήλ Κουτσόφτας.

Στις **15** Μαΐου, **1956** σύμφωνα με τον Κώστα Θ. Κατελάρη, (περιοδικό **Times of Cyprus** τεύχος **21**) ο Αντρέας γύρισε νωρίς στο σπίτι του το βράδυ. Φαινόταν πολύ χαρούμενος. Αφού δείπνησε με πολύ όρεξη πήρε πρώτα το μικρό Αρέστη που ήταν τότε **4** χρόνων και αφού τον σήκωσε στους ώμους του φιλώντας τον, τον ρώτησε:

" Τί είναι Αρέστη ο Καραολής και ο Δημητρίου;

" Ηρωες μπαμπά", του απαντά ο Αρέστης." Πολέμησαν για την ελευθερία μας", συνέχισε ο μικρός.

Κατόπιν άφησε τον Αρέστη και πήρε τα δυο του κοριτσάκια του και τα φίλησε τρυφερά. Αφού έβαλε μαζί με τη Γιαννούλα τα παιδιά να πλαγιάσουν, τράβηξε τη γυναίκα του λίγο πιο πέρα και της ζήτησε να του βρει μια φορεσιά με ρούχα του γέρου πατέρα του. Αυτή κάτι κακό έβαλε στο νου της και τον ρώτησε τί θα έκαμνε τα ρούχα.

- Θα πάω στη Λευκωσία αύριο να διασκεδάσω με τους φίλους μου ντυμένος σαν βοσκός, της απαντά εκείνος. Μα εκείνη του αρνήθηκε.

Την άλλη μέρα σηκώθηκε πρωί και αφού φίλησε πάλι τα παιδιά του έφυγε απ το σπίτι του για να μη γυρίσει πια.

Στο μεσημβρινό δελτίο ειδήσεων ο κυβερνητικός ραδιοσταθμός μετέδιδε το πιο κάτω επίσημο ανακοινωθέν:

" Στις **11.30** σήμερα το πρωί τρεις νεαροί πλησίασαν δυο μέλη των δυνάμεων ασφαλείας, τα οποία βρίσκονταν μέσα σε καλύβα στην περίμετρο του αεροδρομίου Λευκωσίας, και ζήτησαν λίγο νερό. Όταν οι άνδρες αυτοί ήπιαν το νερό άρχισαν να βαδίζουν για να φύγουν. Αμέσως μετά ρίφθηκαν τρεις πυροβολισμοί από το παράθυρο της καλύβας. Μια σφαίρα έπληξε ένα μέλος των δυνάμεων ασφαλείας στην κεφαλή και ο πληγείς πέθανε αμέσως.

Ο δεύτερος στρατιώτης που βρισκόταν μέσα στην καλύβα έδωσε το σύνθημα του κινδύνου. Οι πυροβολισμοί ακούστηκαν από κάποιο άλλο στρατιώτη που βρισκόταν σε απόσταση περίπου εκατόν υαρδών και ο οποίος είδε τρεις άνδρες να φεύγουν. Αυτός άρχισε να τους καταδιώκει και μετά από λίγο ήλθε άλλος στρατιώτης. Ταυτόχρονα η βασιλική αεροπορία έδωσε σύνθημα σε ένα ελικόπτερο, το οποίο απογειώθηκε αμέσως και βοήθησε στην έρευνα. Με τους δυο στρατιώτες που αναζητούσαν τους δράστες συνενώθηκαν μέλη της εργατικής ομάδας και ρίφθηκαν μερικοί πυροβολισμοί εναντίον των ανδρών που έφευγαν, αλλά καμιά σφαίρα δεν τους έπληξε.

Σε απόσταση ενός περίπου μιλίου από την σκηνή του φόνου συνελήφθησαν δυο άνδρες. Λίγο αργότερα ο πιλότος του ελικοπτέρου ανακάλυψε ένα άνδρα που κρυπτόταν σε ένα δέντρο. Ο πιλότος προσγειώθηκε και τον συνέλαβε. Και οι τρεις συλληφθέντες παραδόθηκαν στην πολιτική αστυνομία, η οποία συνεχίζει έρευνες. Τριακόσια περίπου μέλη των δυνάμεων ασφαλείας ασχολήθηκαν στην έρευνα της περιοχής για την ανακάλυψη όπλων. Πάνω στους συλληφθέντες δεν βρέθηκαν όπλα."

Εξ άλλου στις **17** Μαΐου ένα άλλο επίσημο ανακοινωθέν σχετικά με την εκτέλεση του βρετανού ανέφερε:

"Στην περιοχή του αεροδρομίου Λευκωσίας όπου χθες είχαν συλληφθεί τρία πρόσωπα μετά τη δολοφονία

άγγλου σημνία βρέθηκαν δυο ένσφαιρα περίστροφα. Τα όπλα φαίνεται να είχαν χρησιμοποιηθεί".

Στις **18** Ιουνίου ο Αντρέας Παναγίδης καταδικαζόταν σε θάνατο μαζί με το Μιχαήλ Κουτσόφτα ενώ ο τρίτος κατηγορούμενος, Παρασκευάς Χοιροπούλης, καταδικάστηκε σε ισόβια.

Πριν ο δικαστής εκδόσει την απόφαση του ο Παναγίδης στράφηκε στη μητέρα του που βρισκόταν στην αίθουσα του δικαστηρίου και της φώναξε:

" Οποιαδήποτε και αν είναι η ποινή που θα μου επιβληθεί θέλω να γελάς, να μη χάσεις τη ψυχραιμία σου".

Στις **18** Σεπτεμβρίου ο Ανδρέας έστειλε το πιο κάτω γράμμα στη σύζυφό του και τα παιδιά του:

"Αξιολάτρευτά μου παιδιά, πολυαγαπημένη μου γυναίκα,

Χαίρετε,

Αυτή τη στιγμή που σας γράφω είναι Τρίτη **10** η ώρα βράδυ. Ακριβώς πριν **5** λεπτά μας ειδοποίησαν ότι χαράματα της Παρασκευής **21. 9. 1956** θα εκτελεστούμε. Ίσως όταν διαβάζετε αυτό το γράμμα μου εγώ δεν θα υπάρχω μεταξύ των ζωντανών. Λατρευτά μου παιδιά, σας αφήνω για πάντα στην τόσο νεαρή μου ηλικία.

Στα **22** μου χρόνια πεθαίνω χάριν μιας μεγάλης ιδέας. Κάποτε η μάνα σας και ο Θεός σας θα σας εξηγήσουν γιατί εκτελέστηκα. Σας εύχομαι αγαπημένα μου παιδιά να γίνετε καλοί χριστιανοί και καλοί Έλληνες Κύπριοι.

Ακολουθείτε πάντα τον δρόμο της αρετής. Να είσθε πάντα βέβαιοι ότι σας αγάπησα τόσο θερμά με μια απέραντη πατρική αγάπη. Αλλά δυστυχώς σας αφήνω χωρίς να σας δω να μεγαλώνετε όπως το ονειρευόμουν. Σας αφήνω ένα μεγάλο και τιμημένο όνομα. Παιδιά μου, ζήσετε ευτυχισμένα μαζί με τη μητέρα σας και με όλους τους θείους σας. Ελπίζω στον Πανάγαθο Θεό να σας αγαπούν με στοργή και θέρμη.

Κι εσύ πολυαγαπημένη μου Γιανούλα, σου ζητώ για τελευταία χάρη να περνάς καλά με τα παιδιά μας.

Να τα αγαπάς θερμά τόσο πολύ και για μένα, κι εγώ από ψηλά θα σας στέλλω τις πιο θερμές μου ευχές.

Θέλω να σεβαστείς το δικό μου όνομα. Βλέπεις ότι η μοίρα θέλησε να μας πικράνει στα πρώτα χρόνια του γάμου μας. Αυτή τη στιγμή που σου γράψω ένα χαμόγελο γλυκό στολίζει τα χείλη μου γιατί είμαι ευτυχισμένος που αφήνω τα παιδιά μου σε μια καλή μητέρα.

Η ψυχή μου είναι γιομάτη από μια αληθινή χαρά γιατί είμαι περήφανος για σένα. Σου ζητώ συγγνώμη για τον πόνο που θα σου δώσω από το θάνατο μου. Κλείω το γράμμα μου, σου εύχομαι δε και πάλι να περνάς καλά με τους γονείς μου και τ' αδέρφια γιατί και κείνοι σ' αγαπούν πολύ.

Δώσε τους άπειρους μου χαιρετισμούς στους γονείς σου, γονείς μου και γενικά όλους τους συγγενείς.

Με άπειρη αγάπη.

ο άντρας και πατέρας σας

Αντρέας Παναγίδης.

Στις **20** του Σεπτεμβρη εξ άλλου ο Ανδρέας Παναγίδης έστειλε το τελευταίο του γράμμα στον πεθερό του:

"Σεβαστέ μου πεθερέ, πεθερά και κουνιάδοι.

Σας στέλλω το τελευταίο μου μήνυμα από τα προπύλαια του θανάτου. Λυπούμαι πολύ που δεν μπόρεσα να δω όλους τους συγγενείς μας γιατί δεν δέχονται εκτός από αδέρφια, γονείς και γυναίκα.

Ελπίζω να είσθε πάντοτε ευτυχισμένοι και σας εύχομαι ένα λεμπρό μέλλον.

Σεβαστέ μου πατέρα ήταν γραφτό της μοίρας μας να υποστούμε αυτόν το μοιραίο χωρισμό. Ας ευχαριστήσουμε όλοι το θεό και ας γίνει το θέλημά του. Ίσως ο θεός με αγάπησε κοντά του. Αργά ή γρήγορα θα δώσουμε την ψυχή μας στο θεό γιατί όχι τώρα. Δεν εκτελούμαι σαν ένας κοινός εγκληματίας, αλλά σαν ένας τιμημένος Κύπριος. Τώρα που γνωρίζω ότι σε μια μέρα θ' αντικρύσω την αγχόνη, έχω διπλάσιο θάρρος

παρά πρώτα. Ο Χριστός είναι πάντα συντροφιά στα κελλιά μας. Παρακαλούμε τον θα φτερουγίζει πάντα κοντά της, αλλά την ψυχή.

Ελπίζω αγαπητοί μου γονείς και αδέρφια ν' αντιμετωπίσετε αυτό το κτύπημα με θάρρος και ψυχραιμία. Σας παρακαλώ να κοιτάζετε τα παιδιά μου και τη γυναίκα μου. Δίνετε θάρρος στη γυναίκα μου και πέστε της πως δεν θα με χάσει γιατί η η ψυχή μου θα φτερουγίζει πάντα κοντά της, και στα παιδιά μου.

Αυτά έχω να σας γράψω. Για τελευταία φορά δώσετε δε χαιρετισμούς εις την πεθερά μου, Κώστα, Ελένη, Σολή, Κυριακού, Παρασκευού, γυναίκα μου και στα λατρευτά μου παιδιά.

Με αγάπη,
ο γαμβρός σας
Ανδρέας Παναγίδης

ΜΙΧΑΗΛ ΚΟΥΤΣΟΦΤΑΣ

Όπως ο Ανδρέας Παναγίδης, έτσι και ο Μιχαήλ Κουτσοφτάς καταγόταν από το Παλιομέτοχο όπου γεννήθηκε στις **9 Αυγούστου 1935**.

Σε ηλικία μόλις τεσσάρων χρόνων έχασε τον πατέρα του κι έτσι η χήρα μητέρα του Ελένη δυσκολεύθηκε πολύ για να μεγαλώσει την οικογένειά της μια και είχε άλλα τέσσερα παιδιά.

Μόλις τέλειωσε το δημοτικό ο Μιχάλης έγινε ελαιχρωματιστής και εργάστηκε στο νηματοουργείο των Κυπριακών Κλωστοϋφαντουργικών στη Λευκωσία ως τη μέρα που συνελήφθη από τους βρεττανούς στο αεροδρόμιο Λευκωσίας μαζί με τον Ανδρέα Παναγίδα και τον Παρασκευά Χοιροπούλη.

Σύμφωνα με τον Κώστα Κατελάρη το βράδυ της εκτέλεσης των Καραολή και Δημητρίου σαν πήγε στο σπίτι του η μητέρα του του είπε:

"Σκέφτομαι γιε μου πως θα φανεί η αποψινή νύκτα στη δύστυχη μάνα του Καραολή".

Ο Μιχάλης της απάντησε:

"Πρέπει να είσαι γνήσια ελληνίδα γιατί μπορεί

να συμβεί και σε μένα κάτι τέτοιο κάποτε".

Ο Μιχαήλ Κουτσόφτας περνούσε τις ελεύθερες του ώρες διαβάζοντας ιστορία και θρησκευτικά βιβλία.

Στη δίκη του Κουτσόφτα με τον Αντρέα Παναγίδα και τον Παρασκευά Χοιροπούλη που έγινε στις **18** Ιουνίου **1956** οι δύο πρώτοι καταδικάστηκαν σε θάνατο και ο τελευταίος σε ισόβια.

Στο κελλί των μελλοθανάτων ο Μιχάλης Κουτσόφτας έγραφε στη μητέρα του:

Σεβαστή μου μητέρα,
χαίρε,

Ελπίζω το γράμμα μου να σας βρει όλους καλά. Αγαπητή μου μητέρα να είσαι βέβαιη για το δικό σας θάρρος, και την ψυχραιμία. Εχουμε τις ελπίδες μας στον Πανάγαθο Θεό και πιστεύουμε ότι θα βοηθήσει και σας και μας. Να έχετε όλοι πίστη στον Αιο Θεό για να σας βοηθήσει να σταθείτε σαν Ελληνίδες μητέρες. Μη λυπάσθε γιατί με χάσετε. Με αφιερώνετε στην πατρίδα.

Μητέρα, πρέπει να είσαι περήφανη γιατί είμαι κι εγώ ένα παιδί της Κύπρου που δίνει το αίμα του για την ελευθερία. Προσεύχομαι στην Υπεραγία Θεοτόκο να σας δώσει θάρρος και ψυχραιμία γιατί κι εκείνη έχασε το γιο της.

Ο Χριστός σταυρώθηκε για να μας απαλλάξει από τα δεσμά, από την αδικία, και από τον φόβο του θανάτου. Ανεστήθη και εδοξάσθη ενώ οι παράνομοι παίρνουν την αιωνία κατάρα ως σήμερα. Γιατί φοβάστε αφού πιστεύουμε στο αληθινό.

Οι μόνες λέξεις που μπορούν να ακούσουν απ' τα χείλη μας οι δυνάστες είναι αυτές: Ελευθερία ή θάνατος. Αυτές τις λέξεις τις μάθαν και αυτοί οι τοίχοι των φυλακών. Και αυτές ακόμη οι πέτρες των φυλακών το γνωρίζουν ότι είναι άδικο να κλειδώνονται αθώοι μέσα στα σίδερα με μόνη την κατηγορία ότι είναι Έλληνες της Κύπρου.

Τα κελιά μας δονούνται από τα πατριωτικά μας τραγούδια και οι σκοτεινές φυλακές λάμπουν από την

αθωότητα μας. Και αυτοί ακόμη που μας καταδιώκουν ξέρουν για ποιο σκοπό μας έστειλαν να εκτελεστούμε. Ξέρουν τον τίμιο και ιερό σκοπό μας και ίσως να έμειναν βουβοί και εμβρόντητοι από τη δική μας ψυχραιμία.

" Η νύκτα φέγγει ολόχαρη
Μανούλα μου κοιμάσαι
και βλέπεις τα άστρα κι αγρυπνάς
και μένανε θυμάσαι.

Και τώρα κλείω το γράμμα μου με τους εγκάρδιους μου χαιρετισμούς σ' όλα τ' αδέρφια μου και τους συγγενείς. Εχετε χαιρετισμούς από τον Αντρέα.

Με σεβασμό και αγάπη
ο γιος σας
Μιχάλης Κουτσόφτας

Εξ άλλου στις 20 Σεπτεμβρίου έγραφε και πάλι στη μητέρα του και τα αδέρφια του:

Σεβαστή μου μητέρα, αγαπητά μου αδέρφια,
χαίρετε,

Από το κελλί του θανάτου σας στέλλω τον τελευταίο μου ασπασμό. Γλυκειά μου μητέρα, έχετε θάρρος και πίστη. Μονάχα η πίστη στο Θεό και στην Υπεραγία Θεοτόκο φτάνει για όλα. Προσεύχεσθε και οι άγιοι θα σας γλυκάνουν τον πόνο. Προσεύχεσθε για τη δική μας σωτηρία, όχι σωτηρία της ζωής αλλά της ψυχής.

Αργά ή γρήγορα θα δώσουμε την ψυχή μας στο Θεό. Και ο Θεός για να θέλει να μας πάρει κοντά του θέλει το καλό της ψυχής μας. Φανταστείτε το μεγάλο μαρτύριο του Σωτήρος που κρεμάστηκε πάνω στο σταυρό για να σώσει τη δική μας ψυχή. Δεν υπάρχει λόγος να φοβόμαστε το θάνατο αφού πιστεύουμε στο αληθινό φως. Απ' τη στιγμή που άκουσα την ώρα της εκτελέσεως μας νοιώθω την ψυχή μου να είναι γιομάτη από μια αληθινή χαρά. Σου εύχομαι να ζήσεις ευτυχισμένη μαζί με τα άλλα μου αδέρφια. Ναι μητέρα, πίστευε στο Θεό και ο Πανάγαθος Θεός θα σε παρηγορήσει.

Κι' εσεείς αγαπητά μου αδέρφια, σας εύχομαι να

ευτυχήσετε και να ζήσετε σ' ένα λαμπρό μέλλον. Εσείς που είσαστε νέοι προσπαθείτε να παρηγορήσετε τη μητέρα μας. Δώσετε της θάρρος. Είναι θέλημα θεού να χωριστούμε και πρέπει να σεβαστούμε το άγιο θέλημά του. Θα ελυπόμουν αν πέθαινα σαν ένας κοινός εγκληματίας. Θα ελυπόμουν αν πέθαινα σαν κλέπτης. Δεν υπάρχει λόγος όμως να λυπηθώ τώρα που πεθαίνω για χάρη ενός ψυλού ιδανικού. Δεν λυπούμαι γιατί θα εκτελεσθώ εν ονόματι της ελευθερίας.

Μονάχα προσεύχομαι στην Υπεραγία Θεοτόκο και στο Θεό να μου δίνουν θάρρος και υπομονή ως την τελευταία μου πνοή. Παρακαλώ το Θεό να μου συγχωρήσει κάθε αμαρτία μου. Γιατί να λυπηθώ που αφήνω μια πρόσκαιρη ζωή γιομάτη από αθλιότητες και αδικίες: Είμαι ευτυχισμένος και περήφανος γιατί ο Θεός με αξίωσε να μαρτυρήσω για ένα ιερό ιδανικό με τις πιο θερμές μου ευχές στη μητέρα μου, στον Κώστα και Μερόποη, στον Πέτρο και Ειρήνη, στην Ολυμπία και Χαμπή, στην Άννα και Μιχάλη, στην Παρασκευού και γενικά σε όλους τους χωριανούς, φίλους και συγγενείς.

Σας φιλώ με άπειρη αγάπη
ο γιος και αδελφός σας
Μιχάλης Κουτσόφτας.